

Tankó Gyula titka

Gyimesben tanár úrként tisztelik, Gyimesen kívül néprajzkutatóként ismerik. Holott ugyanarról a személyről van szó: Tankó Gyula gyimesi tanárról, iskolaigazgatóról, néprajzkutatóról. A pedagógusról, aki munkáját hivatásnak tekinti, aki a tanítást nem a tantermekben zajló tanórákra korlátozza, aki – József Attila után szabadon – egész népét tanítja, nem középiskolás fokon.

Múlt időben is írhattam volna mindezt, ugyanis Tankó Gyula már nyugdíjas. Azaz nem tanít az iskolában. De jelen időben írtam, mert még sok a tanítanivalója. Sok tapasztalatot, tudást, ismeretet kell még megosztania velünk.

Nemrégiben egy könyvet ajándékozott nekem Tankó Gyula. Érdeklődéssel, kíváncsian ütöttem fel, mert ismertem korábbi munkáit, írásait, állandó szerzője volt az általam szerkesztett Hargita Kalendáriumnak. Kíváncsiságomat fűtötte az is, hogy rendhagyónak, szokatlannak mutatta be új kötetét: ez nem olyan, mint a többi. Nem néprajzi szakmunka, inkább szociográfia. A Gyimesek változását írja le a politikai változások nyomán.

A Gyimes-völgye – édeni szépsége dacára – zord vidék. Ennek tudható be késői betelepülése, ezzel magyarázható, hogy például egyházközségei alig száz-százötven évesek, s ez az oka annak, hogy a völgy befogadóképessége legfennebb 15 ezer lélek. Már egy évszázaddal ezelőtt beállt ez a szám, azóta – divatos szóval élve – kibocsátó régió lett ez a három községbe szerveződött Patakország. Csíki községekből és Moldvából érkeztek lakói, bujdosók valamennyien, s miután belakták a patakokat, más vidékekre kényszerültek. Sepsiszentgyörgy mellett hagyományait őrző csángó kolónia jött létre, de így telepedett be az erdővidéki Uzonkafürdő, amelynek lakói ma is tartják a rokonságot a középlokiakkal, amint a középlokiak, felsőlokiak is számon tartották még egy-két nemzedékkal ezelőtt, hogy melyik csíki községből származtak felmenőik. A bükkiek kevésbé, mert az ő községük a legrégebbi a völgyben, a határország, a vám, a kereskedelmi lehetőségek vonzották őseiket oda.

– A sok gyermek volt a jellemző, sokfelé oszlott a birtok, s jött a kirajzás – vázolja a társadalmi mozgások mechanizmusát Tankó Gyula –, aztán jött a nagy iparosítás, amikor arra ösztönözték, kényszerítették az

embert, hogy elhagyja szülőföldjét.

A határ közelsége jót és rosszat egyaránt hozott: a katonaság és a kupeckedés megélhetést, alkalom–adtán jólétet jelentett, a vasút és az ipar telepítése fejlődést hozott, huzatos történelmi időben viszont a hadak vonulása pusztulást, erőszakot, szenvedést, nincstelenséget eredményezett. Ez az állapot jellemezte az „első magyar üdőt” és a „kicsi magyar világot”.

Az első román világ új időszámítást, új értékrendet hozott a Gyimesekbe, az egykori határvidékből az ország közepe lett, s új szokások jöttek divatba, mint a névelemzés, a kötelező romántanítás, a román tanítók betelepítése.

A kicsi magyar világ a régi rend visszatérésének reményét hozta, no meg az átvonuló front valóságát, szenvedéseit. Tárgyi nyomai ma is látszanak a völgyben, felrobbantott hídlábak, pillérek, bunkerek formájában, illetve a középloki kaszárnnyak sorában.

A következő impériumváltás új rend meghonosítását is eredményezte – s noha a természeti adottságok révén a Gyimesek megúszták a kollektivizálást, s emiatt pedig kicsi Amerikaként emlegették irigykedve a csíkiak –, az új, szocialistának nevezett társadalmi berendezkedés alapjaiban dülta fel a helyi közösséget, hatálytalanította a bevált normákat, értéktelenítette el a kemény, áldozatos munkát, a nagygazdát a pipevárosi lumpenproletárral kívánta egy szintre hozni. Az egyenlőség egyenlő szegénységet jelentett.

Aztán jött a rendszerváltás, reményekkel telítetten, majd e remények szerre szétfoszlottak, helyüket csalódások, kiábrándulás vette át.

S e sűrű és mélyreható változások mellett, azok dacára az emberek éltek mindennapjaikat, dolgoztak, keményen dolgoztak, viselték a maguk keresztjét. Hittel és derűsen. S a lehetőségekhez mérten őrizve hagyományaikat, alkalomadtán szórakozva, kikapcsolódva.

Tankó Gyula e politikai változások által okozott változásokat veszi számba könyvében. Azt, hogy e gyökeres változások miként hatottak a gyimesiek mindennapjaira. A múlt század első felének történéseit a gyimesi gazdálkodó önéletírásának közlésével eleveníti fel. Az idős bácsi több kutatása során volt a szerző adatközlője, többször fejtette ki véleményét a politikáról, annak az ő életére gyakorolt hatásáról. Sok iskolája nem volt, de született okos ember volt – jegyezte meg a tanár úr.

– Bár a szó mai értelmében véve nem politizált a nagyapám, sem az apám, működésük mégis kötődött a politikához – mondja Tankó Gyula, megjegyezve, hogy nagyapja bíró volt, édesapja meg községi elöljáró.

Érdekes, ugyanakkor érdekfeszítő színtölti a kötetnek a völgyben megtelepedett zsidókat, örményeket és cigányokat bemutató szövegblokkja. Megtudni belőle, hogy a zsidóság fél évszázados jelenléte gazdasági fellendülést hozott, az örményeké szintén. A kötetből kicseng, hogy e két népcsoport civilizációs tényező volt a Gyimesek számára, ők honosították meg például a pénz használatát, ugyanis addigelő a cserekereskedelem volt a gazdasági élet alapja. A cigányság pedig – a kézművesség és a napszámos munka végzése mellett – a gyimesi zenei hagyományok életetője volt. Nekik köszönhető, hogy ma nem csupán a magyarság körében, de szerte a nagyvilágban ismert és elismert a magyar népi kultúra e sajátos szelete.

A hetvenes évek végén új jármű megjelenéséről számol be naplójában Tankó Gyula: a kézzel húzható kicsiszekerről, amelyen éppen elért a havi élelmiszeradag. Ennél megalázóbb tákolmány nem sok létezhetett a gyimesiek számára, őket ugyanis ahhoz szoktatták a zord életkörülmények, hogy ősszel az egész évi ennivalót be kel szerezni. Ehhez fogható szégyen még csak az egyes tehénfogat volt... A napló ilyen és ehhez hasonló megdöbbenő történéseket rögzít, a kor kórképét nyújtva.

– Sajnos kiderült, hogy túl sokat vártunk a rendszerváltástól – állapította meg Tankó Gyula, mikor a könyv következő fejezetére, a kilencvenes években írt újságcikkek gyűjteményére tereljük a szót. Hazai reményeink és csalódásaink Magyarországhoz kötődő reményeinkkel és csalódásainkkal elegyednek, ugyanis reményeink és csalódásaink egyaránt kettős kötődésűek, mint amilyenek mi magunk is vagyunk.

Híres színmű szól a gyimesi népeletről, a gyimesi vadvirág sokak számára jelentett színházi élményt, vagy filmélményt, fénykép tanúskodik arról, hogy Szeleczky Zita Gyimesbükkön forgatta a filmváltozat jeleneteit. A színjátszás otthonra lelt a Gyimesekben, legalábbis erről tanúskodnak Tankó Gyula kutatásai, amelyek

1922-ig vezeték vissza e tevékenységet. Erről, a Gyimesekben zajlott kultúrmunkáról szól a könyv utolsó fejezete.

Összességében lenyűgöző, elgondolkodtató olvasmány a szerző hatodik önálló könyve.

– Összegzés ez a kötet – mondja Tankó Gyula –, noha további könyvet is tervezek. Azt olvastam valahol, hogy a magyar emberek nem tudtak úgy ünnepelni, mint a nagy kultúrnemzetek tagjai, a németek, a franciák, így azt akartam megvizsgálni, hogy mi igaz ebben a kijelentésben – fűzte hozzá.

Megjegyezte: hát hogy ne tudtak volna ünnepelni, mikor egy hitvány lakodalom is három napig tartott?!

Tapasztalait összegezve megjegyezte, hogy az idősebbek számára az egyik legnagyobb ünnep a búcsú. A fiatalabbak számára viszont a búcsújárás mellett a karácsony és az újév vált fontossá, mert „ilyenkor együtt a család”.

Tankó Gyula immár nyugdíjas. Mint mondja, most már több ideje jut a néprajzi munkára, a felgyűlt mérhetetlen anyag rendszerezésére, feldolgozására. Szerencsés ember, mert mint ő maga mondta, azt csinálta, amit szeretett, ami neki tetszett. Így telt el a 40 év tanári munka – amiből 35 évig iskolaigazgató is volt! –, s így telik nyugdíjas élete is. – Nem lett túl sok a szabadidő, mert lefoglalom magam, dolgozom – árulja el titkát Tankó Gyula.

Sarány István